

Kvantitativa analyser av språkbadslevers skriftliga uppsatser

---

Elina Pälvimäki
Institutionen för nordiska språk
Vasa universitet

Artikkelissa käsitellään kvantitatiivisia tutkimustuloksia, jotka liittyvät hankkeen Kielikylpy – interaktio ja kognitio kirjalliseen materiaaliin. Hankkeen materiaali muodostuu autenttisesta ja kattavasta kielikylpyaineistosta, joka sisältää eri-ikäisten (vuosikurssit 3, 6, 9) kielikylpyoppilaiden kirjallisia ja suullisia ruotsinkielisiä tuotoksia. Oppilaiden tehtävänä oli kirjoittaa kirjoitelma otsikosta Nu blir det vinter i Finland (Nyt Suomeen tulee talvi). Apuna he saivat käyttää kuutta virikesanaa: djuren (eläimet), marken (maa), människan (ihminen), vattendragen (vesistö), vädret (sää) ja växterna (kasvit).

Nyckelord: språkbad, uppsats, produktivitet, meningslängd, substantiv, verb

1 Projektbeskrivning

Denna delstudie är en del av ett större forskningsprojekt som går under namnet *Språkbad – interaktion och kognition*. Projektet inleddes år 2004 och det sysselsätter flera forskare och forskningsassistenter. Inom projektet har hittills publicerats tre artiklar (Puskala 2005; Mård-Miettinen, Pilke, Puskala & Södergård 2006; Männikkö 2007) och en större kartläggning av språkbadsfamiljer i Finland (Bergroth 2007). Inom projektet kombineras två specialitetsområden som finns vid Institutionen för nordiska språk vid Vasa universitet, nämligen forskning i svenskt språkbad samt forskning i fackspecifik kommunikation.

I ett språkbadsprogram får eleverna en del av ämnesundervisningen på språkbadsspråket vilket inte är deras modersmål. I det här forskningsprojektet har de undersökta språkbadsleverna svenska som språkbadsspråk. I praktiken betyder språkbad att samtidigt som eleverna förvärvar kunskaper om ämnet ökar också deras ämnesspecifika språkliga färdigheter. (Om språkbadsundervisning, se Ch. Laurén 1999.)

Projektets syfte är att undersöka hur elever i svenskt språkbad bygger upp kognitiva strukturer med hjälp av ämnesundervisningen vilken de får dels på språkbadsspråket,

dels på sitt modersmål, samt att undersöka vad som är kännetecknande för deras ämnesspecifika kommunikation på svenska (Mård-Miettinen m.fl. 2006).

2 Material

Projektets material består av både muntlig och skriftlig produktion och i denna delstudie presenterar jag det skriftliga materialet kvantitativt. Uppsatserna är skrivna av språkbådselever i årskurserna 3, 6 och 9 i Esbo, Vasa och Åbo under vecka 43 år 2005. Jag diskuterar produktivitet, meningslängd samt andelen substantiv och verb av alla löpord ur ett kvantitativt perspektiv.

Temat för den skriftliga uppgiften har valts på basis av en pilotundersökning vars mål var att testa vilket slags tema som skulle vara det lämpligaste för eleverna samt vilken slags uppgiftsgivning som ger det mångsidigaste materialet (Puskala 2005; Mård-Miettinen m.fl. 2006).

Målet för temavalet var att välja ett centralt och omfattande tema vilket i praktiken betyder att temat har behandlats i skolor i Finland under flera årskurser. En av utmaningarna var att välja ett sådant tema som uppvisar de kognitiva strukturer eller begreppstyper som skribenterna i olika årskurser använder. Två olika teman har testats; temat *jul* och temat *vinter*.

Varje text har *en makrostruktur*, dvs. ett hierarkiskt ordnat innehåll som består av små innehållsliga enheter vilka i sin tur ordnas till meningar, stycken och texter. Dessa språkliga uttryck och deras ordningsföljd kallas för textens *mikrostruktur*. Utgående från dessa begrepp kallas textens övergripande tema för *makrotema*. Det avslöjar textens huvudinnehåll i form av substantiv eller nominalfras. De mindre innehållsenheter, vilka specificerar makrotemat, kallas för *mikroteman*. I den här artikeln kallar jag uppsatsens rubrik för *ett makrotema* och de stimulusord som eleverna fick använda som inspirationskällor för *mikroteman*. Jag använder samma begrepp som t.ex. Puskala (2003; 2005) samt Mård-Miettinen m.fl. (2006) har använt.

Pilotundersökningen visade att eleverna i alla årskurser har skrivit mera om makrotemat *vinter* än om makrotemat *jul* samt att eleverna hade använt flera mikroteman i sina texter när de skrev om makrotemat *vinter* (Puskala 2005). Under insamlingsveckan kom också den första snön i största delen av Finland vilket säkert inspirerade eleverna i skrivsituationen.

Målet för pilotundersökningen var att välja en sådan uppgiftsgivning som ger det mångsidigaste materialet. De testade uppgiftsgivningarna var att skriva utgående från en skriftlig rubrik, rubrik och stimulusord samt rubrik och stimulusbilder. Uppsatserna skrivna med hjälp av stimulusmaterial verkade vara mera avancerade med tanke på begrepp än texterna skrivna utgående endast från rubrik. Puskala (2005) rekommenderade också utgående från en textlingvistisk analys av pilotundersökningens material att man skall använda en uppgiftsgivning med rubrik och stimulusord. Stimulusorden får ändå inte vara för abstrakta och på det sättet svårbegripliga för de yngsta eleverna.

På basis av resultaten från pilotundersökningen valdes *vinter* som uppsatsens *makrotema*. Elevernas uppgift blev att beskriva vintern i Finland för en australiensisk språkbadselev. Uppsatsens rubrik blev således *Nu blir det vinter i Finland*. Den utvalda uppgiftsgivningen blev *rubrik och stimulusord*. De stimulusord dvs. *mikroteman*, som eleverna fick använda, var *djuren*, *marken*, *människan*, *vattendragen*, *vädret* och *växterna*.

Det undersökta materialet är skrivet av 344 språkbadselever: 156 från Esbo, 117 från Vasa och 71 från Åbo. De skrivna uppsatserna enligt kön och årskurs presenteras i tabell 1. I årskurs 6 finns två elever som inte har markerat kön. Deras uppsatser har utelämnats.

Tabell 1. Det skriftliga materialet enligt kön och årskurs.

	Flickor	Pojkar	Totalt
Åk 3	65	53	118
Åk 6	56	61	117
Åk 9	52	57	109
Totalt	173	171	344

I årskurs 3 har 4 klasser från olika skolor samt 2 klasser från samma skola undersökts. I årskurs 6 har 4 klasser från olika skolor samt 2 klasser från samma skola deltagit. I årskurs 9 har 3 klasser från olika skolor samt 2 klasser från samma skola undersökts. Varje årskurs har innefattat klasser från alla tre ovannämnda städer.

Skrivuppgiften gjordes under en vanlig skollektion (45 minuter). En utomstående testledare gav eleverna instruktioner vilka hon i sin tur hade fått redan på förhand för att man skulle kunna garantera att testsituationerna skulle vara så likadana som möjligt oberoende av vem som var testledare. Testledarna hade även färdiga repliker och svar på elevernas möjliga frågor, t.ex. *Försök fundera själv* och *Försök fundera och skriv lite till*. Meningen var att läraren skulle ha haft en disciplinerande roll i testsituationen vilket inte alltid fungerade i praktiken eftersom testledarna ett par gånger blev ensamma med eleverna.

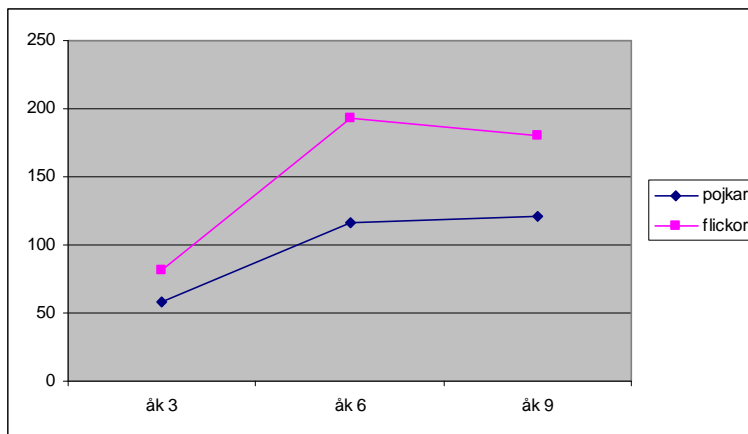
Uppgiften började med att testledaren kort presenterade sig själv. Därefter berättade hon vad det var fråga om och vad eleverna skulle göra. Sedan fick eleverna pappren med stimulusorden samt tomma skrivpapper. Därefter berättade testledaren noggrant vad eleverna skulle göra, dvs. markera årskurs, kön och skriva rubrik. Testledaren berättade också att eleverna hade hela lektionen på sig att skriva vilket i praktiken betydde en halv timmes tid. I slutet av den skriftliga uppgiften fick eleverna veta att tiden var slut och att de skulle sluta skriva men komma ihåg att kryssa för vilka stimulusord de hade använt som inspirationskällor samt lämna in pappret med stimulusorden tillsammans med den skrivna uppsatsen.

2.1 Språkbadselevernas skriftliga uppsatser

Förutom några enstaka fall behandlade alla de undersökta uppsatserna skrivna av språkbadselever i årskurserna 3, 6 och 9 makrotemat *vinter*, dvs. uppsatsernas innehåll motsvarade den givna rubriken *Nu blir det vinter i Finland* med sina stimulusord.

I figur 1 presenteras det genomsnittliga antalet ord i alla de undersökta årskurserna. Totalt består det skriftliga materialet av 42 551 ord när den givna rubriken har

utelämnats. Projektets forskningsassistenter har renskrivit elevernas uppsatser på dator. Forskningsassistenterna har också räknat antalet löpord i elevernas uppsatser med Words ordräkningsfunktion. Som ord räknar Word det som finns mellan två mellanrum i texten, dvs. att även de sammansatta ord som eleverna felaktigt skrivit isär har räknats som två ord samt att de enskilda ord som eleverna felaktigt skrivit samman har räknats som ett ord. Detta kan i viss mån påverka resultaten.

Figur 1. Antalet löpord hos flickor och pojkar i årskurserna 3, 6 och 9.

Uppsatsens längd kan ses som ett grovt mått på produktiviteten eftersom längden påverkas av flera olika faktorer, såsom skrivsituationen, tiden för skrivuppgiften, motivationen och skrivkunnandet (U. Laurén 1994: 62).

Buss (1997: 29, 30, 58) konstaterar att de stora skolspråksundersökningarna i svenska under 1970–1980-talen har visat att flickorna tenderar vara mycket mera produktiva i skrift än pojkarna samt att produktiviteten tycks öka årskursvis medan förhållandet mellan könen är konstant. Hon konstaterar också att flickornas språkbruk redan under lågstadietiden är mera enhetligt än pojkarnas. Flickorna fungerar ofta som åskådare i sina uppsatser medan pojkarna identifierar sig som agerare och oftast är det just språkbruket som avslöjar hur skribenten betraktar världen och livet.

Buss har i sin licentiatavhandling om språkbadslevers andraspråksutveckling (1997) undersökt uppsatser skrivna av språkbadslever i årskurs 4. Jag skall jämföra resultaten av det skriftliga materialet med de resultat som hon har fått eftersom hennes uppgifts-

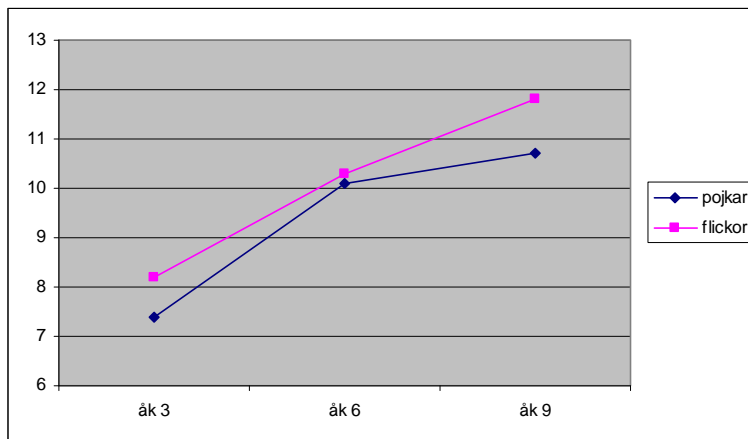
givning liknar den som används i projektet *Språkbad – interaktion och kognition*. Eleverna har i Buss' undersökning utgående från nio bilder skrivit en berättelse som liknar en saga.

I projektmaterialet var antalet löpord i genomsnitt i årskurs 3 hos flickorna 81,2 och hos pojkarna 58,2. Antalet löpord i genomsnitt i årskurs 6 hos flickorna var 193,6 och hos pojkarna 116,1. Buss' resultat i fråga om antalet löpord i genomsnitt i årskurs 4 hos flickorna var 116,1 och hos pojkarna 81,2. Hennes resultat placerar sig mellan årskurserna 3 och 6 jämfört med projektmaterialet.

Flickorna har i alla de undersökta grupperna skrivit längre uppsatser än pojkarna vilket i årskurserna 3 och 6 tenderar motsvara de resultat som Buss har fått i årskurs 4. Resultaten är dock inte helt jämförbara eftersom det är fråga om årskurserna 3 och 6 i projektmaterialet och om årskurs 4 i hennes. Variationsvidden i uppsatserna är i årskurs 3 hos flickorna 15–174 och hos pojkarna 16–198, i årskurs 6 hos flickorna 72–388 och hos pojkarna 10–317 samt i årskurs 9 hos flickorna 6–350 och hos pojkarna 36–241. Resultaten visar att variationsvidden är tämligen stor hos elever.

Elomaa (1996: 52) konstaterar i sin undersökning om språkbadsleversnas förstaspråk (dvs. finska) att språkbadsflickorna producerar mera text än språkbadspojkar även på sitt förstaspråk.

Figur 2 visar den genomsnittliga meningslängden hos flickor och pojkar i alla de undersökta årskurserna. Som komplexitetsmått har jag använt samma princip som U. Laurén (1994: 47), dvs. att till den syntaktiska meningen hör huvudsats med eventuella underordnade bisatser.

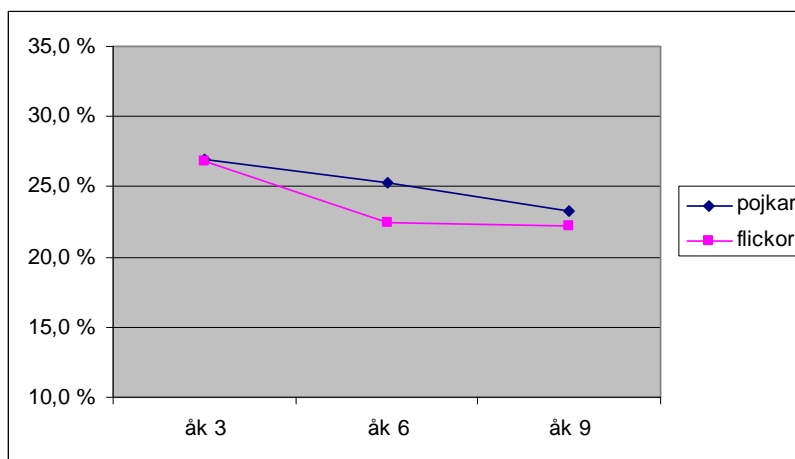
Figur 2. Meningslängden hos flickor och pojkar i årskurserna 3, 6 och 9.

Meningslängden, i det undersökta materialet, ökar från årskurs 3 till 9 både hos flickorna (**åk 3:** 8,2, **åk 6:** 10,3, **åk 9:** 11,8) och hos pojkarna (**åk 3:** 7,4, **åk 6:** 10,1, **åk 9:** 10,7) vilket i praktiken vanligtvis betyder mera komplexa meningar med mera underordnade satser. Meningslängden används ofta som mått på språkutvecklingen men ensam är den otillräcklig och måste kompletteras med andra mått (U. Laurén 1994: 48).

Inlärare av flera språk föredrar innehållstunga ordklasser till vilka substantiv och verb hör, vilket beror på att språkinlärare först tillägnar sig sådana ord som är viktiga för kommunikationen och därefter ordklasser som har mera grammatisk funktion (Buss 2002: 122). Därför är det viktigt att undersöka ordklasserna substantiv och verb inom andraspråksutvecklingen.

Eftersom uppsatserna är skrivna av unga elever, som håller på att lära sig språket, var det då och då svårt att identifiera vissa ord. När jag har gått igenom det skriftliga materialet har jag följt de principer som också Buss i sin licentiatavhandling (1997) har följt. Sammansatta substantiv/verb som felaktigt skrivits isär har jag tolkat som ett ord, t.ex. *vinter lov* (vinterlov). Enskilda substantiv/verb som felaktigt skrivits samman har jag tolkat som två ord, t.ex. *kangöra* (kan göra). De otydligt skrivna/de obegripliga orden har jag i mån av möjlighet tolkat, t.ex. *shooter* (skjuta).

I allmänhet brukar en hög andel substantiv spegla informationstätheten, eftersom det är just substantiven som ger innehåll och information i berättelserna men man måste komma ihåg att det är speciellt ett stort antal olika substantiv som gör texten informationstät (Buss 1997: 80). I figur 3 presenteras procentandelen substantiv hos eleverna i alla de undersökta årskurserna. Figuren visar hur stor andel ordklassen utgör av hela ordförrådet. Egennamnens andel av substantiven har också medräknats.

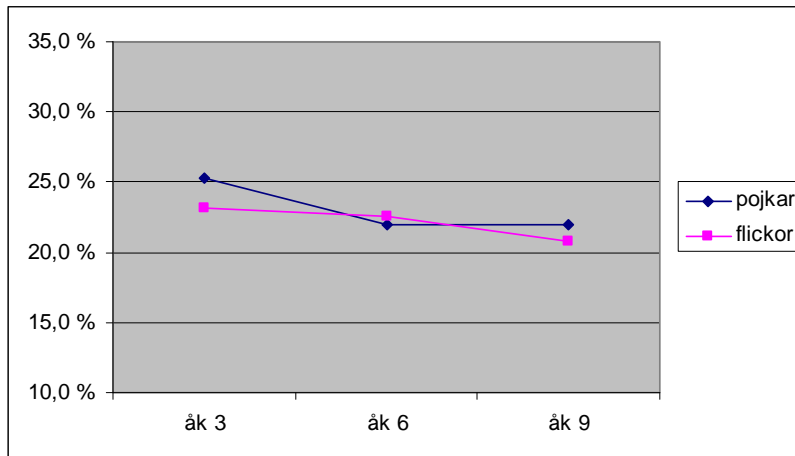
Figur 3. Andelen substantiv av alla löpord i årskurserna 3, 6 och 9.

Svenska undersökningar i flickors och pojkars användning av ordförrådet tenderar visa att flickornas språk karakteriseras som verbalt medan pojkarna använder mera nominalt språkbruk (Hultman 1981: 48). Detta överensstämmer i fråga om substantiv med projektmaterialens resultat vilka visar att pojkarnas andel (**åk 3:** 27,0 %, **åk 6:** 25,3 %, **åk 9:** 23,3 %) substantiv av alla löpord är större än flickornas (**åk 3:** 26,8 %, **åk 6:** 22,4 %, **åk 9:** 22,2 %) i alla de undersökta årskurserna.

Buss' (1997: 63) resultat visar att flickor använder mera substantiv än pojkar vilket inte motsvarar mitt resultat i årskurs 3 som är närmast den årskurs som hon har undersökt (Buss' undersökning: flickor 27,2 %, pojkar 25,8 %; projektmaterial: flickor 26,8 %, pojkar 27,0 %).

I figur 4 presenteras procentandelen verb hos eleverna i alla de undersökta årskurserna. Figuren visar hur stor andel ordklassen utgör av hela ordförrådet. Hjälpverbens andel av alla verben har medräknats.

Figur 4. Andelen verb av alla löpord i årskurserna 3, 6 och 9.

I fråga om verben är pojkarnas andel verb större i årskurserna 3 och 9 vilket inte överensstämmer med Hultmans (1981: 48) påstående att flickornas språk karakteriseras som verbalt medan pojkarna använder mera nominalt språkbruk förutom i årskurs 6 i projektmaterialen i vilken flickornas andel (**åk 3:** 23,2 %, **åk 6:** 22,6 %, **åk 9:** 20,8 %) verb av alla löpord är större än pojkarnas (**åk 3:** 25,3 %, **åk 6:** 22,0 %, **åk 9:** 22,0 %).

Att verbens andel av hela ordförrådet är större hos pojkarna motsvarar Buss' (1997) resultat (Buss' undersökning: flickor 23,1 %, pojkar 23,4 %; projektmaterialen: flickor 23,2 %, pojkar 25,3 %). Att eleverna i det stora hela använder mera substantiv än verb motsvarar också hennes resultat. Resultaten är dock inte helt jämförbara eftersom det är fråga om årskurs 3 i projektmaterialen och om årskurs 4 i hennes. (Buss 1997: 63.)

Enligt Saarela (1997: 82) betyder en växande andel substantiv och en minskande andel verb en mogenhetsgrad hos eleverna. I projektmaterialen minskar andelen substantiv och verb från årskurs 3 till 9. Ett undantag är dock att pojkarna i årskurserna 6 och 9 använder lika mycket verb. Att andelen verb minskar med stigande ålder motsvarar de resultat som Buss (2002: 164) har fått i sin undersökning i årskurserna 4 och 9.

Enligt Cassirer (1972: 35) visar olika undersökningar att substantiven vanligen täcker 20–22 % av ordförrådet och verben 17–20 % av ordförrådet. Andelen verb kan dock variera mycket beroende på textgenren. I en berättande stil, vilken eleverna använder i projektmaterialen, kan andelen verb vara betydligt högre, vilket överensstämmer med materialets resultat. Den höga andelen verb kan emellertid också berätta om elevernas bristande mogenhet som skribenter och om att de använder en mera talspråklig stil vilken kännetecknas av en hög andel verb. Den höga andelen verb i projektmaterialen kan alltså vara ett tecken på omogenhet speciellt i årskurs 3 (flickor: 23,2 %, pojkar 25,3 %) vilket i praktiken betyder att eleverna skriver konkret och med enkel syntax.

3 Sammanfattning

Den här artikeln är en delstudie som hör till ett större projekt *Språkbud – interaktion och kognition* vid Vasa universitet, Institutionen för nordiska språk. I den här artikeln har jag presenterat samt kvantitativt diskuterat språkbadslevers skriftliga uppsatser med tyngdpunkt på produktivitet, meningslängd, substantiv och verb (i årskurserna 3, 6 och 9) samt jämfört flickor och pojkar.

Flickorna har i alla de undersökta grupperna skrivit längre uppsatser än pojkarna. Antalet löpord ökar med stigande ålder från årskurs 3 till 9 förutom hos flickorna från årskurs 6 till 9. Meningslängden i det undersökta materialet ökar från årskurs 3 till 9 både hos flickorna och hos pojkarna vilket i praktiken vanligtvis betyder mera komplexa meningar med mera underordnade satser. Pojkarnas andel substantiv av alla löpord är större än flickornas i alla de undersökta årskurserna. I fråga om verben är pojkarnas andel verb större i årskurserna 3 och 9 men inte i årskurs 6 där flickornas andel verb av alla löpord är större än pojkarnas. Både andelen substantiv och verb minskar från årskurs 3 till 9 hos flickorna och pojkarna. Ett undantag är dock att pojkarna i årskurserna 6 och 9 använder lika mycket verb. Den berättande stil som eleverna använder i projektmaterialen kännetecknas av en hög andel verb men den höga andelen verb kan emellertid också berätta om elevernas bristande mogenhet som skribenter och om att de använder en mera talspråklig stil. Den höga andelen verb i materialet kan tyda på omogenhet speciellt i årskurs 3, dvs. att eleverna skriver konkret och med enkel syntax.

Litteratur

- Bergroth, M. (2007). *Kielikylpyperheet valokeilassa. Taustat ja odotukset*. Vaasan yliopisto: Selvityksiä ja raportteja.
- Buss, M. (1997). Könsskillnader i språkbadslevers andraspråk. Studier i ordförrådet. Opublicerad licentiatavhandling, Vasa universitet.
- Buss, M. (2002). *Verb i språkbadslevers lexikon. En sociolingvistisk studie i andraspråket*. Vasa: Universitas Wasaensis.
- Cassirer, P. (1972). *Stilanalys*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Elomaa, M. (1996). Kielikylpylasten äidinkieliset kirjoitelmat. Opublicerad licentiatavhandling, Vasa universitet.
- Hultman, T. G. (1981) Språk och kön i skolan. Några resultat från undersökningar av elevspråk. I: *Elevsvenska*. Ord och stil. Språksamfundets skrifter 12, 29–60. Red. K. Larsson. Lund: Studentlitteratur.
- Laurén, Ch. (1999). *Språkbåd – forskning och praktik*. Vaasan yliopiston julkaisuja. Tutkimuksia 226. Språkvetenskap 36. Vasa: Vasa universitet.
- Laurén, U. (1994). *Tvåspråkiga och enspråkiga skolelevers skriftliga produktion. Performans och kreativitet*. Vasa: Universitas Wasaensis.
- Mård-Miettinen, K., N. Pilke, J. Puskala & M. Södergård (2006). Att undersöka kognitiva strukturer i språkbadslevernans uppsatser. I: *Svenskans beskrivning* 9, 149–160. Red. V. Muittari & M. Rahkonen. Jyväskylä: Kielten laitoksen julkaisuja.
- Männikkö, T. (2007). ”På våren är blommorna mycket fina.” Kognitiva strukturer i språkbadslevers muntliga produktion. I: *Översättningsteori, fackspråk och flerspråkighet. VAKKI-symposium XXVII. Vasa 9–10.2.2007*, 188–199. Red. E. Lehtinen & N. Niemelä. Vasa: VAKKI.
- Puskala, J. (2003). *Fackkommunikativ kompetens, i synnerhet textuell. Finsk- och svenskspråkiga ekonomie studerande informerar på svenska om ett företagsförvärv*. Vasa: Universitas Wasaensis.
- Puskala, J. (2005). Nu blir det vinter. Att skriva om ett givet tema utgående från rubrik, stimulusord eller stimulusbilder. I: *Från översättning till etik. En festskrift till Irma Sorvali på hennes 60-årsdag den 15 oktober 2005*, 241–255. Red. P. Rossi.
- Saarela, L. (1997). *Peruskoululaisten kirjoitelmien kehittyminen sanastotutkimuksen valossa*. Acta universitatis Ouluensis. B Humaniora 25. Oulun yliopisto: Oulu.